

ZNAČAJ INDUSTRIJE ZA GOSPODARSKI RAZVITAK

Autorica u radu posebno ističe značaj sekundarnog sektora za gospodarski razvitak i napominje da se prilikom bržeg razvitka industrijskog sektora ne zapostavi razvitak drugih sektora, jer u tom slučaju često može izostati kvalitetan i održiv gospodarski razvitak. Industrijski razvitak osobito je važan zbog mogućnosti zapošljavanja i multiplikativnih efekata koje ima razvitak toga sektora na ostale sektore.

Uvod

U suvremenim je uvjetima svrha svake ekonomije i društva što potpunije zadovoljiti ukupne materijalne, socijalne, kulturne i druge potrebe cjelokupnog stanovništva. Da bi se to postiglo na što uspješniji način, potrebno je neprestano unapređivati sve oblike uvjeta života i rada ljudi, da bi se unaprijedio ukupan gospodarski razvitak. Tako bi došlo do povećanja dohotka po stanovniku i do povećanja životnog standarda. To je moguće postići boljim razvitkom primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora.

Zbog sadržaja ovoga rada, prije svega će biti istaknuta važnost sekundarnog sektora za gospodarski razvitak. U tom slučaju u sekundarne djelatnosti ubrajamo industriju, zanatstvo, malu privredu i građevinarstvo. Važno je naglasiti da se prilikom bržeg razvitka industrijskog sektora ne smije zapostaviti razvitak drugih sektora, jer u tom slučaju često može izostati kvalitetan i održiv gospodarski razvitak. Zato je svrha svake moderne i suvremene zemlje maksimirati ekonomski rast. To je proces u kojem se nastoji ostvariti što veća stopa rasta proizvodnje. Time se bitno pridonosi ostvarivanju i ostalih ciljeva i zadataka razvitka. Među tim ciljevima posebno je važno istaknuti: povećanje zaposlenosti, utjecanje na porast proizvodnosti

* A. Obadić, magistar znanosti, asistent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Članak primljen u uredništvo: 18. 09. 2001.

rada i efikasnosti kapitala, razvitak ekonomskih odnosa s inozemstvom, zadovoljavanje svih oblika potrošnje, strukturno usklađivanje privrede, rješavanje pitanja regionalnog razvitka, postizanje političke stabilnosti i međunarodnog ugleda zemlje.

Na taj se način mogućnosti za zapošljavanje ne šire samo u industriji, nego se multiplikativnim efektima šire i u brojnim drugim sektorima, uključujući i povećane mogućnosti na području uslužnog sektora.

Značaj industrije u ekonomskoj teoriji

Ističući značaj industrije za gospodarski razvitak, prijeko je potrebno istaknuti značaj industrije u okviru ekonomske teorije. U tom je kontekstu usmjeren nastavak ovoga rada.

Nastupanjem industrijske revolucije (na svršetku 18. i na početku 19. stoljeća) prevladavajući postaje stav poticanja gospodarskog rasta i promjena, uzrokovan industrijalizacijom, koja najprije započinje u Engleskoj. Upravo zato što je Engleska kao zemlja prva doživjela brzi kapitalistički i industrijski razvitak, ona je postala i domovinom ekonomske znanosti u kojoj je nastala klasična politička ekonomija. Pritom je važno naglasiti da svi ekonomski teoretičari toga doba nisu smatrali industrijalizaciju pozitivnom i značajnom za procvat gospodarskoga rasta. Neki intelektualci onoga vremena (Carlyle, Dickens i Ruskin) bili su poznati po svojim reakcijama protiv nadirućih industrijalizacija i materijalizma viktorijske Engleske.

U prvoj polovini devetnaestoga stoljeća širi se proizvodnja i proizvodne sposobnosti, ali nije dolazilo do jednako brzog napretka na socijalnom području, što uzrokuje brojne kritike industrijskog društva. Radnička je klasa u pravilu primala niske nadnice, imala je dug radni dan i naporno je radila u najbjeđnijim uvjetima.

Poznati francuski klasičar Henri Saint-Simon¹ bio je prorok industrijalizma. Smatrao je da je budućnost društva u povećanoj proizvodnji. U skladu s tim, "proizvodnja korisnih stvari jedini je razuman i pozitivan cilj što ga politička društva mogu sebi postavljati" (Saint-Simon, 1979., str. 13). Glavni je cilj Saint-Simona novoga poretka bio povećati kontrolu ljudi nad stvarima, a ne nad ljudima. "Kontrola" kako se podrazumijeva u njegovom prijedlogu, nije državna u tradicionalnom smislu, već je riječ o industrijskom upravljanju. U svojim kritikama bio je veoma neprijateljski raspoložen prema državi kakvu znamo i prema njezinu miješanju u industrijsku sferu. Ističe: "Država uvijek šteti industriji kad se miješa u njene poslove; šteti joj čak i u slučajevima kad se trudi poticati je", (Saint-Simon, 1979., str. 186).

¹ Henri Saint-Simon (1760.-1825.) - francuski socijalist, jedan od trojice "velikih utopista" koji zastupaju interese radništva i kritiziraju kapitalistički način proizvodnje. Najpoznatije djelo "Industrijski sustav" iz godine 1821.

Friedrich List², snažno se suprotstavio apsolutiziranim, kozmopolitiskim tendencijama klasičnih ekonomista. Nije bio sklon žrtvovati budućnost u korist sadašnjosti. Tvrdio je da presudna ekonomska veličina u gospodarskom razvitku nije bogatstvo, nego proizvodna moć. Njegovim riječima, “moć je proizvođenje bogatstva...beskrajno važnija od samog bogatstva”, (List, 1928., str. 108). Smatra da bi krajnji cilj ekonomske aktivnosti morali biti nacionalni razvitak i akumulacija ekonomske moći. Tako je industriju smatrao društvenom silom koja sama stvara i poboljšava kapital i rad. Osim što daje sadašnju proizvodnju, industrija daje zamah i smjer budućoj proizvodnji, pa je zato preporučio uvođenje industrije u nerazvijene zemlje, čak i po cijenu privremenog gubitka.

Iako je veliki broj ekonomista smatrao sam proces industrijalizacije revolucionarnim za cjelokupan društveni sustav, sasvim je sigurno, neizostavno ime Karla Marxa. Njegove su ideje utjecale na znanstvenu misao dvadesetoga stoljeća i promijenile su razmišljanja brojnih ekonomskih stručnjaka. U svojim radovima on progovara o svršetku kapitalizma, o značenju industrijalizacije i o posljedicama koje će ti događaji imati na društvo.

Kao ekonomska analiza, klasična je ekonomija bila uvjerljiva i logički ispravna, pa su mnoge klasične ideje našle sebi put u neoklasičnu ekonomiju. Vjerojatno nitko nije bolje od Alfreda Marshalla³ opisao teorijski prijelaz iz klasične u neoklasičnu eru. Prema njemu: “Ta se promjena može, možda, smatrati napredovanjem s onog početnog stadija razvoja znanstvene metode u kojemu se djelovanje prirode oduvijek pojednostavljeno prikazivalo kako bi ga se moglo opisati kratkim i lakim rečenicama, na onaj viši stadij u kojemu se djelovanje prirode proučava pažljivije i prikazuje točnije kakvim jeste, čak i po cijenu djelomičnog gubitka jednostavnosti i određenosti, pa čak i prividne jasnoće”, (Marshall, 1964., str. 464).

Osnove neoklasične ekonomije u većem dijelu Europe postavljene su do godine 1870. Alfred Marshall i Leon Walras⁴, smatraju se utemeljiteljima moderne neoklasične analize. Marshall je smatrao ekonomsku znanost oko godine 1890. pukim proširenjem, zapravo nastavljanjem ideja koje je podupirao Adam Smith⁵. Jasno je

² Friedrich List (1789.-1846.), njemački ekonomist i političar, koji se istaknuo kao začetnik i aktivni vođa udruženja njemačkih trgovaca i industrijalaca.

³ Alfred Marshall (1842.-1924.), britanski ekonomist, osnivač i najistaknutiji teoretičar kembridžske škole. Njegovo je najpoznatije djelo *Principles of Economics* (“Načela ekonomike”, 1890.) i ono znatno utječe na suvremenike i razvitak ekonomske misli. U naslovu toga dijela prvi upotrebljava izraz ekonomika.

⁴ Leon Walras (1834.-1910.), francusko-švicarski ekonomist, jedan od začetnika teorije granične korisnosti, teorije ekonomske ravnoteže i matematičke ekonomske analize. Ističe se proučavanjem čiste ekonomije kao teorije determiniranosti cijena u hipotetičkom sustavu apsolutne konkurencije.

⁵ Adam Smith (1723.-1790.), britanski ekonomist i filozof, uz D. Richarda najpoznatiji predstavnik engleske klasične političke ekonomije. Njegovo najpoznatije djelo je “*An Inquiry into the*

pokazao svoje uvjerenje da je neoklasična ekonomija samo razrada ili moderna verzija starih klasičnih doktrina.

Značaj industriji, a posebno poduzetništvu, daje Joseph Shumpeter⁶. Njemu je poduzetnik ključna figura, jer on je, posve jednostavno, *persona causa* gospodarskog razvitka. U njegovoj je teoriji dinamičan poduzetnik osoba koja inovira i koja stvara “nove kombinacije” u proizvodnji. Inoviranje je Schumpeter opisao na nekoliko načina. Najprije je dao jasan popis vrsta novih kombinacija na kojima počiva gospodarski razvitak. One obuhvaćaju sljedeće: (1) stvaranje novog dobra ili novog svojstva nekoga dobra, (2) stvaranje nove metode proizvodnje, (3) otvaranje novoga tržišta, (4) osvajanje novoga izvora ponude i (5) novu organizaciju gospodarske grane (npr. stvaranje ili razaranje monopola). Prema Schumpeteru, ljudi djeluju kao poduzetnici samo kada uistinu ostvaruju nove kombinacije, a gube značaj poduzetnika čim su izgradili svoje poduzeće, nakon čega se smiruju, pa kao i drugi vode svoja poduzeća. On također uviđa da znanje na kojem počiva inovacija ne mora biti novo. Naprotiv, može biti novo znanje koje nije bilo prije korišteno. Prema njemu: “Nije nikada bilo da je nakupljeno znanstveno znanje vodilo svim industrijskim poboljšanjima koja su njime bila moguća i, s druge strane, nije presudno znanje nego uspješno rješavanje zadataka *sui generis* primjene neisprobane metode u praksi - moguć je, pa i čest, slučaj da nije riječ ni o kakvoj znanstvenoj novosti, a čak i ako je to ne mijenja ništa na prirodni procesa”, (Schumpeter, 1928., str. 378).

Industrijski razvitak - pretpostavka gospodarskog razvitka

Već se na samom početku industrijskog razvitka pokazalo da je on prijeko potrebna pretpostavka gospodarskog razvitka gotovo svake zemlje. Argumenti za takav stav sljedeće su činjenice. Proizvodnost rada prerađivačke industrije znatno je veća od one u tradicionalnoj poljoprivredi jer su proizvodi raznovrsniji i pogodniji za razmjenu, a to omogućuje specijalizaciju. Sam proces industrijalizacije značajno je utjecao i na proces urbanizacije⁷, jer se usporedno s prijelazom radne snage i

Nature and Causes of the Wealth of Nations” (1776.), poznatije pod nazivom “Wealth of Nations” (Bogatstvo naroda). Djelo je enciklopedijski kompendij dotadašnjeg znanja s područja ekonomije. Tim je djelom utjecao na svu potonju ekonomsku misao više od drugih ekonomista.

⁶ Joseph Alois Schumpeter (1883.-1950.), austrijski i zatim američki ekonomist, profesor političke ekonomije, austrijski ministar financija, od 1932. profesor ekonomike na Sveučilištu Harvard. Bavi se pretežno problemima poslovnih ciklusa, teorijom gospodarskog razvitka i poviješću ekonomske misli.

⁷ Podrobnije vidjeti u: (Gillis, Dwight, Roemer, Snodgrass, 1992., str. 561-565) i (Williamson, 1997., str. 222).

ukupnog stanovništva iz poljoprivrednih u nepoljoprivredne djelatnosti, odvijaju u određenoj zemlji migracije (osobito unutarnje migracije). Opću tendenciju povećanja udjela nepoljoprivrednog stanovništva u ukupnom ili deagrarizaciju, prati istodobna tendencija povećanja udjela gradskog stanovništva u ukupnom ili urbanizacija, premda je proces deagrarizacije uglavnom brži od procesa urbanizacije, zahvaljujući postojanju većeg ili manjeg broja osoba u statusu seljak-radnik (tj. osoba koje imaju mjesto stalnog boravka na selu, a zaposlenje u obližnjem industrijskom ili gradskom naselju), (Wertheimer-Baletić, 1999., str. 498).

Industrijski razvitak i široka primjena industrijskih proizvoda imaju veliki povratni utjecaj na razvitak poljoprivrede (poljoprivredna mehanizacija i kemikalije) i drugih gospodarskih grana (promet, trgovina, građevinarstvo). Industrijski razvitak utječe na brži razvitak infrastrukture, na tehnološki razvitak, na razvitak usluga i na razvitak neprivrednih djelatnosti i još na ostvarivanje niza društvenih ciljeva. Unapređuju se materijalni, kulturni i svi ostali uvjeti života i rada i povećava se razvojni suverenitet zemlje sve većim uključivanjem u svjetske tokove. Sam proces industrijalizacije utjecao je i na neke elemente državne politike. Tako dolazi do organiziranog razvitka gradskih naselja i obveznog osnovnog obrazovanja koje je rano uvedeno u mnogim zemljama. Grad je bio najizrazitiji vanjski simbol industrijskoga svijeta (Hobsbawm, 1989., str. 168).

Značaj industrijskog razvitka za gospodarski razvitak neke zemlje može se uočiti i promatranjem kretanja nacionalnog dohotka pojedinih zemalja. Kao posljedica industrijske revolucije u Velikoj Britaniji, od 1780. do 1860. britanski dohodak po stanovniku udvostručio se, od godine 1860. do 1990. ušesterostručio se. Ti podaci samo potvrđuju kako je snažan rast u prvih osamdeset godina bio zapanjujući, ali on je bio samo preteča budućega rasta modernih industrijskih zemalja. Tablica 1. pokazuje stope rasta industrijske proizvodnje u razdoblju od gotovo četiri desetljeća tada razvijenih zemalja, dok se u zemljama u razvoju industrijska proizvodnja još nije razvila ili je bila tek u povojima.

Tablica 1.

STOPE RASTA INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

DRŽAVA-RAZDOBLJE	Stope rasta industrijske proizvodnje
Francuska (1872.-1910.)	2,1
Njemačka (1860.-1914.)	4,2
Švedska (1865.-1914.)	4,8
Italija (1863.-1913.)	1,6
SAD (1874.-1914.)	5,0

Izvor: Kuznets (1956., 1957.); The World Bank (1984.) prema Howard Pack (1988., str. 337).

Kao posljedica takvog napretka javlja se sve veći jaz između bogatih i siromašnih zemalja. Tako je razlika između zapadne (isključujući Veliku Britaniju) i istočne Europe u dohotku po stanovniku, godine 1750. iznosilo oko 15%, u godini 1800. oko 20%, u godini 1860. oko 64%, a od 1900. oko 80%. Još veća razlika pojavila se između Europe i ostalih zemalja koje su poslije definirane kao zemlje trećega svijeta (Landes, 1998., str. 194).

Upravo navedeni podaci svjedoče o paradoksu industrijskog razvitka. Industrijska revolucija zbližila je cijeli svijet, učinila ga je manjim i homogenijim, ali je ta ista revolucija podijelila svijet na dobitnike i gubitnike (Landes, 1998., str. 195). Taj razvojni jaz između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju i njihova postojeća razina životnog standarda upućuje na potrebu za industrijalizacijom (Sharma, 1983., str. 126). Pritom je važno naglasiti da industrijalizacija sama po sebi nije dovoljna. Većina je zemalja u razvoju u pedesetim i šezdesetim godinama očekivala da će industrijalizacija dovesti do društvene jednakosti, do viših stopa zaposlenosti, do jednakomjernije raspodjele dohotka i do uravnoteženog regionalnog razvitka. Industrijalizacija je bila sinonim za ekonomski rast. No, nije uspjela dovesti do društveno-ekonomskih dobitaka koji su od nje očekivani. Došlo je do usporavanja gospodarskog rasta, nezaposlenost se povećala, a društveni su nemiri postali veliki problem. Zato su zemlje u razvoju došle do zaključka da industrijalizacija sama za sebe ne može postići gospodarski rast. Važna je cjelokupna strategija i politika države, u kojoj industrija mora imati važnu ulogu, ali ne tako da u potpunosti počinje zamjenjivati primarni sektor, već da ga nadopunjuje i unapređuje (Sharma, 1983., str. 126-128).

Promjene u sektorskoj strukturi radne snage

Gospodarski razvitak, integralni dio kojeg je diverzifikacija društvene podjele rada, dovodi do smanjivanja udjela poljoprivrednog i seoskog stanovništva. Prema tome, proizvodna struktura u kojoj prevladavaju nepoljoprivredne djelatnosti pokazatelj je razvijenog oblika ekonomske strukture stanovništva. Dalja gradacija procesa gospodarskog razvitka provodi se ovisno o veličini udjela sekundarnih, tercijarnih i kvartarnih djelatnosti u proizvodnoj strukturi zemlje, odnosno ovisno o veličini udjela aktivnog stanovništva u tim djelatnostima (Wertheimer-Baletić, 1999., str. 498).

Ovisno od razvijenosti pojedinog sektora gospodarstva zemlje se razvrstavaju u pojedini oblik društva (tablicu 2.), pa tako razlikujemo poljoprivredno, industrijsko i postindustrijsko društvo.

Tablica 2.

OBLIK DRUŠTVA OVISNO O SEKTORSKOM RASPOREDU RADNE SNAGE

% radne snage

Sektor nacionalnog gospodarstva	OBLIK DRUŠTVA		
	Poljoprivredno	Industrijsko	Postindustrijsko
POLJOPRIVREDA	≥ 50	≤ 20	≤ 10
INDUSTRIJA	≤ 30	≥ 50	≤ 40
USLUGE	≤ 20	≥ 30	≥ 50
UKUPNO	100	100	100

Izvor: Informatizacija kao dio privrednog i društvenog razvoja Hrvatske, Zavod za informatičku djelatnost Hrvatske, Zagreb 1990., str.2; prema M. Crkvenac (1993., str. 9).

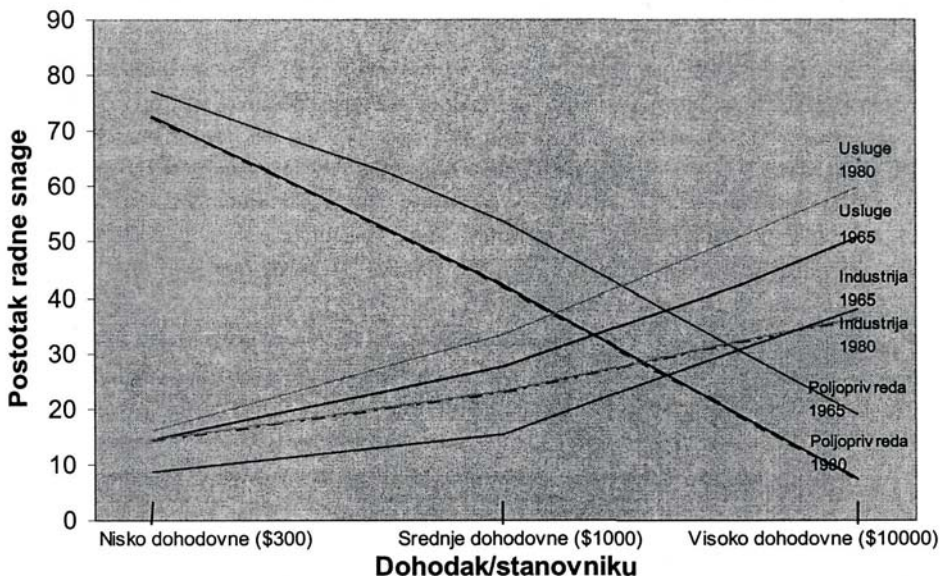
Danas se u razvijenim postindustrijskim društvima neprestano smanjuje relativni udio industrijskog sektora, a raste udio tercijarnog sektora. Riječ je o dugoročnom procesu, razvojni put kojeg se razlikuje od zemlje do zemlje, no važno je da postoji korelacija između razine BDP po stanovniku i distribucije zaposlenosti po sektorima. Proizvodnost rada općenito je rasla brže u industrijskom sektoru, nego u sektoru usluga, pa je to omogućilo opadanje udjela zaposlene radne snage u industrijskome sektoru.

Fisher i Clark, ističu kako struktura razvitka između zemalja pokazuje mnogo zajedničkih karakteristika, osobito pomake sredstava iz poljoprivrede u industriju.

Slika 1. pokazuje udio radne snage zaposlene u poljoprivredi, u industriji i u uslugama između niskodohodovnih, srednjedohodovnih i industrijskih zemalja u vremenu. Njihova teza ističe kako je u nisko dohodovnim zemljama više od 70% radne snage prosječno zaposleno u poljoprivredi, a samo je 10% zaposlenih u industriji. Nasuprot tome, u tržišnoindustrijskim gospodarstvima samo je 7% prosječno zaposleno u poljoprivredi, a 35 % u industriji. Udio radne snage zaposlene u području usluga relativno je mali u niskodohodovnim zemljama, u usporedbi s razvijenijim industrijskim zemljama. Nakon nekog razdoblja u većini zemalja dolazi do značajnog smanjivanja udjela radne snage u poljoprivredi, a posebno u tržišnim industrijskim gospodarstvima. Industrija dobiva sve veće značenje u niskodohodovnim i u srednjedohodovnim zemljama, a u industrijskim zemljama dolazi do pomaka sredstava iz poljoprivrede i industrije prema uslugama, gdje se zapošljava više od polovine radne snage. Općenito se može istaknuti da je, što je dohodak po stanovniku niži, udio radne snage u poljoprivredi to veći, a što je veći dohodak po stanovniku, veći je udio radne snage u uslugama (Thirlwall, 1994., str. 54-56).

Slika 1.

RASPODJELA RADNE SNAGE PO POJEDINIM SEKTORIMA
IZMEĐU NISKO, SREDNJE I VISOKODOHODOVNIH ZEMALJA

Izvor: A. P. Thirlwall: "Growth and Development", 1994. str. 55.

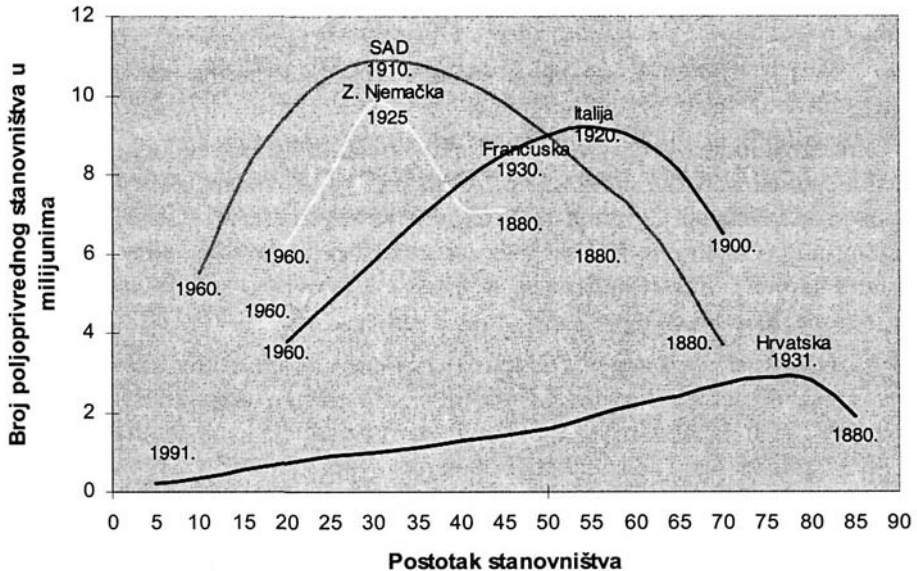
Navedene promjene u ekonomskoj strukturi radne snage znače u biti proces premještanja, preraspodjele, migraciju radne snage među djelatnostima i granama ukupne privrede određene zemlje koji se odvija vezano uz proces sektorske i granske preraspodjele proizvodnih sredstava. Gospodarski razvitak u pojedinim etapama društvenog razvitka nalazi svoj izraz u stalnom razvijanju, u detaljizaciji društvene podjele rada, a uključuje i smanjivanje udjela poljoprivredne radne snage u ukupnoj radnoj snazi.

Migracije radne snage iz poljoprivredne u nepoljoprivredne djelatnosti tretirane su kao pozitivivan fenomen, jer se radi o prijalazu radne snage iz grana s relativno nižom proizvodnošću (poljoprivreda) u grane s relativno višom proizvodnošću rada po zaposlenom (nepoljoprivreda), (Wertheimer-Baletić, 1999., str. 502-505). Smanjenje udjela poljoprivredne radne snage u ukupnoj radnoj snazi došlo je do izražaja u nizu zemalja usporedno s procesom njihova gospodarskog razvitka. Razdoblje intenzivnog transfera radne snage iz poljoprivredne u nepoljoprivredne djelatnosti zahvatilo je razne zemlje u različito vrijeme, ovisno o razdoblju kada je u njima počeo intenzivan proces industrijalizacije. Danas je taj proces u tijeku u mnogim zemljama u razvoju, a većina je razvijenih zemalja tu razvojnu fazu završila do svršetka 1950-ih godina.

Smanjivanje udjela poljoprivredne radne snage u ukupnoj, za vrijeme procesa gospodarskog razvitka, ne znači svakako da i apsolutni broj radne snage usporedno opada. Uz relativan pad poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu, apsolutan broj poljoprivrednog stanovništva može rasti, stagnirati i opadati. U početnim stadijima gospodarskog razvitka poljoprivredno stanovništvo i dalje apsolutno raste, ali sporije od nepoljoprivrednog, pa njegov udio relativno opada. Apsolutno smanjivanje broja poljoprivrednog stanovništva nastupa znatno poslije, na već relativno visokom stupnju gospodarskog razvitka (Wertheimer-Baletić, 1999., str. 509) (slika 2.).

Slika 2.

KRETANJE RELATIVNOG I APSOLUTNOG BROJA POLJOPRIVREDNOG STANOVNIŠTVA U NEKIM RAZVIJENIM ZEMLJAMA

Izvor: R. Bičanić, "Zaokreti u ekonomskom razvoju i agrarna politika", Ekonomski pregled, br. 11 - 12, 1965., str. 739. Podaci za RH osobno su izvedeni iz SLJH 1998.

Slika 2. prikazuje kretanje relativnog i apsolutnog broja poljoprivrednog stanovništva u nekim razvijenim zemljama, u kojima je već od prve polovine 20. stoljeća bio zabilježen konstantan pad udjela poljoprivrednog stanovništva, a apsolutno je smanjenje nastupalo znatno poslije (u SAD 1910., u Italiji 1920., u Njemačkoj 1925., u Francuskoj godine 1930.). Među navedenim zemljama može se primijetiti da u Hrvatskoj najkasnije nastupa apsolutno smanjenje poljoprivrednog stanovništva, tek oko godine 1931.

Značenje industrije u industrijski razvijenim ekonomijama

Udio industrije u procesu razvitka, mjerjen udjelom u društvenom proizvodu i brojem zaposlenih u ukupnom gospodarstvu, povećava se do određenog stupnja razvijenosti mjerene društvenim proizvodom po stanovniku, a nakon toga, udio industrije se počinje postupno smanjivati, ponajprije snažnim razvitkom sektora usluga. No, time se značenje industrije u ekonomskom razvitku ne gubi. U većini

industrijski razvijenih zemalja udio industrije u društvenom proizvodu dosegao je svoj maksimum u sedamdesetim godinama ovoga stoljeća, a nakon toga se postupno smanjuje. Smatra se da je u tim zemljama nastupila faza deindustrijalizacije.

Prema analizama koje daje V. R. Fuchs, za SAD i za neke zemlje OECD, maksimalni udio industrije u društvenom proizvodu ostvaruje se kod društvenog proizvoda po stanovniku između 3000 i 3500 USD (u cijenama 1972.), (Dubravčić, 1990., str. 10). Proces deindustrijalizacije vodi zemlje prema postindustrijskom društvu.

Značenje industrije uvjerljivo pokazuju kretanja u tijeku ekonomske povijesti i međuovisnost razvitka industrije i drugih sektora. Povijesne činjenice isto tako pokazuju da se industrijalizacija može uspješno ostvarivati u različitim geografskim, socijalnim i političkim uvjetima. Jedine razlike koje se javljaju, odnose se na veći ili manji uspjeh u industrijalizaciji, što prije svega ovisi o konkretnim uvjetima i značajkama gospodarskog sustava svake zemlje.

U industrijski razvijenim zemljama već duže vrijeme sektor industrije, uključujući i prerađivačku industriju, gubi dominantnu ulogu u ukupnome gospodarstvu. To vrijedi i sa stajališta broja zaposlenih, odnosno udjela zaposlenih u industriji u ukupnoj zaposlenosti i sa stajališta udjela proizvodnje industrije u ukupnoj proizvodnji razvijenih zemalja. Pritom je bitno da se udio industrije u društvenom proizvodu gospodarstva smanjuje sporije od udjela zaposlenosti u ukupnoj zaposlenosti. Prema tome se rast i razvitak industrije ne odvija na osnovi porasta zaposlenosti, već na osnovi porasta proizvodnosti. Udio ukupne zaposlenosti koji otpada na industriju u šest visoko razvijenih zapadnih zemalja možemo vidjeti u narednoj tablici (tablica 3.).

Tablica 3.

UDIO ZAPOSLENIH U INDUSTRIJI - ODABRANE ZEMLJE

(% od ukupno zaposlenih)

Godina	Francuska	Njemačka	Japan	Velika Britanija	SAD	Prosjek
1870.	27,8	28,7	13,8	42,3	24,4	27,7
1913.	33,8	37,8	13,9	44,8	29,3	32,2
1950.	34,8	43,0	22,6	46,5	33,3	36,7
1960.	36,3	48,2	28,5	46,7	34,3	38,9
1973.	38,4	46,6	37,2	41,8	32,5	38,7
1984.	32,0	40,5	34,8	32,4	28,0	32,4
1990.*	30,0	40,0	34,0	29,0	26,0	31,8

Izvor: Maddison, A. (1987., str. 689.); OECD (1991.).

Udio zaposlenih u industriji u visokorazvijenim zemljama počeo se smanjivati između šezdesetih i sedamdesetih godina, pa se te zemlje danas smatraju postindustrijskim, odnosno, informatičkim društvima. Tako se danas visokorazvijene zemlje, pretežno iz grupacije OECD, uglavnom nalaze u fazi visoke specijalizacije i smanjivanja udjela zaposlenih u klasično shvaćenoj industriji. Osnovna je značajka proizvodnje u tim zemljama kompjutorizacija i robotizacija koja ulazi u sferu projektiranja i pripreme proizvodnje. Riječ je o industriji i o razvitku, za koje se smatra da su najviše pripremljene SAD, ali u aplikaciji ipak najviše čini Japan.

Navedeni podaci samo potvrđuju naprijed postavljenu hipotezu o multiplikativnim efektima koje industrijski razvitak ima na ostale sektore (u modernim ekonomijama osobito na terciarni sektor).

LITERATURA:

1. *Alchian, A. A.*: "Uncertainty, Evolution, and Economic Theory", u: O.E. Williamson (ed.) "Industrial Organization", Edwar Elgar, England, 1990., str. 23.33.
2. *Bičanić, R.*: "Zaokreti u ekonomskom razvoju i agrarna politika", Ekonomski pregled br. 11 - 12, 1965., Zagreb.
3. *Crkvenac, M.*: "Ekonomika industrije i gospodarski razvoj Hrvatske", Zagreb, Informator, 1993.
4. *Dubravčić, D., Kordej-De Villa, Ž.*: "Industrija - opći dio," Zagreb, Ekonomski institut, 1990.
5. *Gillis, M., Dwight, H. P., Roemer, M., Snodgrass, D. R.*: "Economics of Development," Third Edition, New York, London, W.W. Norton & Company, 1992.
6. *Hobsbawm, H.*: "Doba kapitala 1848-1875.," Zagreb, Školska knjiga, Stvarnost, 1989.
7. *List, F.*: "The National System of Political Economy", New York: Longmans, 1928.
8. *Landes, S. D.*: "The Wealth and Poverty of Nations - Why some are so rich and some so poor," New York, London, W.W. Norton & Company, 1998.
9. *Maddison, A.*: "Growth and slowdown in advanced capitalist economies: techniques of quantitative assessment," Journal of Economic Literature, Vol. XXV, 1987., str. 649-698.
10. *Marshall, A.*: "Principles of Economics," 8. ed., London, Macmillan, 1964.
11. OECD: "Labour Force Statistics," Paris, 1991.
12. *Pack, H.*: "Industrialization and Trade," u: Chenery H., Srinivasan, T.N., ed., "Handbook of Development Economics", Vol. I, Noth-Holland, Amsterdam, 1998.
13. *Saint-Simon, H.*: "Izbor iz djela"; Izbor, predgovor i bilješke Mile Joka. Preveli s francuskog Ljerka Šifler-Premec i Dalibor Foretić, Zagreb, Školska knjiga, 1979.
14. *Schumpeter, J. A.*: "The Instability of Capitalism," Economic Journal, No. 38, 1928., str. 361-386.

15. *Sharma, S.*: "Development Strategy and the Developing Countries", New Delhi, Madras, South Asian Publishers Pvt. Ltd., 1983.
16. *Thirwall, A. P.*: "Growth and Development with special reference to developing economies," Fifth edition, London, The Macmillan Press Ltd., 1994.
17. *Wertheimer-Baletić, A.*: "Stanovništvo i razvoj", Zagreb, MATE, 1999.
18. *Williamson, J. G.*: "Was the Industrial Revolution Worth It? Disamenities and Death in the 19th Century British Towns," Explorations in Economic History (July 1983), str. 1-25; J.G. Williamson (ed.) *Industrialization, Inequality and Economic Growth*, Edwar Elgar Publishing Company, Cheltenham, UK, 1997., str. 221-245.

IMPORTANCE OF INDUSTRY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

The main aim of all economies in contemporary circumstances is a progress in whole economic development. One way how this can be succeeded, is better development of primary, secondary and tertiary sector. In this work, special significance for economic development is given to secondary sector. During stronger and faster development of industrial sector it is important not to neglect development of other sectors, because in that case very often qualitative and sustainable economic development can be omitted. The importance of industrial development is stressed specially because of employment possibility and multiplicative effects which development of this sector can have on other sectors.